

УДК 902(477)+908

Баран Романна Романівна
завідувачка відділу кераміки,
Національний музей народного
мистецтва Гуцульщини та Покуття
імені Й. Кобринського
(Коломия, Україна)

Олійник Наталія Дмитрівна
наукова співробітниця відділу кераміки,
Національний музей народного
мистецтва Гуцульщини та Покуття
імені Й. Кобринського
(Коломия, Україна)

Romanna R. Baran
Head of the Department of ceramics,
Yosaphat Kobrynskyi National museum of folk art of
Hutsulshchyna and Pokuttya
(Kolomiya, Ukraine)

Natalia D. Oliynyk
research fellow,
Department of ceramics,
Yosaphat Kobrynskyi National museum of folk art of
Hutsulshchyna and Pokuttya
(Kolomiya, Ukraine)

**ГОНЧАРНІ АРХЕОЛОГІЧНІ ЗНАХІДКИ КОЛОМІЙЩИНИ
В КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА ГУЦУЛЬЩИНИ ТА ПОКУТТЯ
ІМЕНІ Й. КОБРИНСЬКОГО**

**ARCHAEOLOGICAL POTTERY FINDS OF KOLOMYIA REGION IN THE COLLECTION OF YOSAPHAT
KOBRYNSKYI NATIONAL MUSEUM OF FOLK ART OF HUTSULSHCHYNA AND POKUTTYA**

Анотація

На прикладі археологічного зібрання і колекції художньої кераміки Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського зроблено короткий історичний екскурс розвитку гончарного ремесла в регіоні з найдавніших часів, характеризуються художньо-стильові особливості розпису творів коломиїської кераміки. Акцентується увага на ролі Коломиїської гончарної школи та її випускників, подається коротка інформація про сучасних майстрів і збереження ними традицій народного гончарства м. Коломиї.

Ключові слова: археологія, гончарство, художні особливості розпису, школа, традиція, майстри.

Summary

The article contains a brief historical overview of the development of local pottery from the oldest times, based on the case of the archaeological collection and the collection of artistic ceramics of Yosaphat Kobrynskyi National Museum of Folk Art of Hutsulshchyna and Pokuttya. Artistic and stylistic features of the Kolomyia ceramics painting are characterized. The role of the Kolomyia Pottery School and its graduates is underlined. It also provides brief information on contemporary craftsmen and their role in continuation of the folk pottery traditions of Kolomyia.

Key words: archeology, pottery, artistic features of painting, school, tradition, craftsmen.

Кераміка є важливим джерелом вивчення стародавньої історії. На відміну від дерева, тканини, кістки, випаленій глині не загрожує вогонь та волога. На противагу золоту, сріблу та іншим металам, випалену глину не можна переплавити. Ось чому археологи знаходять набагато більше давніх керамічних виробів, ніж предметів, виготовлених із інших матеріалів.

Метою пропонованої статті є дослідження гончарного промислу на Коломиїщині (Покуття¹) та аналіз археологічних матеріалів, виявлених у цьому регіоні.

Історичне Покуття перебувало у складі Галицького (з 1199 р. – Галицько-Волинського) князівства². Перша писемна згадка назви Покуття, датована 1395 р., міститься в чолобитній грамоті молдавського воєводи Стефана польському королеві

1 Історико-географічна область України, південно-східна частина сучасної Івано-Франківської обл.

2 Марченко М. Історія української культури: з найдавніших часів до середини XVII ст. – Київ: Радянська школа, 1961. – С. 69.

Казимирові “...за позику 3 тисячі золотих молдавський воєвода Петро держить Покутську землю”³. За часів Києворуської держави, кордони якої проходили по р. Прут і Карпатах, Прикарпаття⁴ було її південно-західним прикордонним регіоном. З сер. XII ст. Попруття від ворогів захищали Чернівецька, Снятинська, Олешківська та Коломийська фортеці.

Історичне Покуття зображене на карті, складеній французьким інженером Гійомом Левассером де Бопланом, який у своєму “Описі України” (1650) зазначав, що “...Україна простягається від границь Московії до границь Трансильванії і поділена на кілька провінцій Польщі”⁵.

В економіці Київської Русі та князівств часів феодальної роздробленості важливу роль відігравали солевидобувний промисел, одним із центрів якого було Прикарпаття. Соляні промисли Коломийщини під 1241 р. згадує Галицько-Волинський літопис, оповідаючи, як князь Данило Романович послав до Галича стольника Якова з дорученням “...коломийську соль отлучите на мя”⁶. Прибутки від торгівлі сіллю надходили на утримання “оружників” – княжих дружинників.

Києворуський період керамічного виробництва Покуття в зібранні Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського (далі – НМНМГП) представлений знахідками з розташованої у 90 км від Коломиї столиці Галицько-Волинського князівства – Галича, перша писемна згадка якого датована 1138 р. Археологи Я. Пастернак та І. Захарієвич⁷ під час дослідження Давнього Галича виявили знахідки, що свідчать про те, що Галич був значним культурним та торговим центром краю, мав розвинені ремесла, зокрема гончарне. Галицькі майстри створювали посуд, а також різноманітні теракотові, полив’яні, гладкі й рельєфні плитки, що використовувались при облицюванні і декорі будівель.

Дослідження археологічних пам’яток Коломийщини почалося в 1920-х рр. Свідченням життя давнього населення краю стали археологічні матеріали, виявлені на території міста та його околицях.

У 1934–1936 рр. у с. Грушів на горі Корнів з ініціативи колишнього директора коломиїського Українського народного музею “Гуцульщина” ім. Й. Кобринського (нині – НМНМГП) Володимира Кобринського⁸ відомий археолог Я. Пастернак та молодий місцевий краєзнавець М. Клапчук під час археологічних студій зібрали колекцію фрагментів кераміки та кам’яних знарядь трипільської культури (3,5–3 тис. років до н. е.), переданих до музею “Гуцульщина” в Коломиї. В 1950-х рр. рештки поселення трипільської культури (4–3 тис. років до н. е.⁹) були виявлені і в урочищах Під замком та Заверх на території Печеніжина.

Із 70-ти виявлених на Прикарпатті археологічних пам’яток культури карпатських курганів (II–VI ст.) більшість розташована на Коломийщині та в околицях Печеніжина. На місцях давніх поселень були знайдені фрагменти залізних мотик і серпів, жорновий камінь тощо¹⁰. В урочищі Царина біля Печеніжина в 1972–1973 рр. проводили розкопки старша наукова співробітниця Інституту археології АН України (Київ) Ліана Вакуленко та старший науковий співробітник відділу археології Інституту суспільних наук (Львів) Маркіян Смішко. Тоді були розкопані гончарні майстерні, господарська споруда, наземне вогнище та житло, на долівці якого перебували уламки ліпного та кружального посуду. Подібний посуд, а також миска були виявлені й у господарчій ямі¹¹ (рис. 6, 7). Випал гончарної продукції відбувався у двоярусних печах, що мали нижню топкову камеру і верхню для посуду¹².

В археологічній колекції НМНМГП кераміка (переважно фрагментована) посідає чільне місце – бл. 300 одиниць зберігання. Найдавнішою є кераміка пізньотрипільського періоду (2 100–1 700 років до н. е.), зокрема знайдені на г. Корнів біля с. Грушів три ліпні теракотові фігурки жінок й баранчика (рис. 1, 2, 3), які, певно, мали культове призначення. У музеї також зберігаються глиняні прясельця та важки для веретен та кросен, які свідчать про існування ткацтва та прядіння (рис. 4, 5).

Більшість керамічних фрагментів IX–XIII ст. походить від опуклобоких горщиків із вигнутими вінцями з хвилястим, лінійним та точковим декором. Є чимало мисочок із широкими краями, кулястих банок, черпаків, кухликів, покришок тощо. Всі фрагменти посуду можна поділити на дві групи:

1. Товстостінні широкогорлі горщики, виготовлені на ручному гончарному крузі із глини з домішками крупнозернистого піску. Боки горщиків слабо опуклі, вінця вигнуті назовні й косо зрізані, дно рівне. Поверхня виробів шорстка, коричнево-сірого кольору, нерівномірного випалу, орнаментована заглибленим прямолінійний або хвилястим орнаментом. Трапляється зубчастий орнамент, виконаний спеціальним гребінцем. Таку групу посуду можна датувати IX–X ст.

2. Переважно тонкостінні горщики, виготовлені з глини з домішкою дрібнозернистого піску з майже гладкою

3 З історії західноукраїнських земель: збірник статей / Відп. ред. І. П. Крип’якевич. – Вип. 2. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 33.

4 Історико-етнографічний район України, до якого, зокрема, входить Покуття.

5 *Січинський В.* Чужинці про Україну. – Львів: Світ, 1991. – С. 21.

6 Літопис Руський / Пер. з давньорус. Л. С. Махновця; відп. ред. О. В. Мишанич. – Київ: Дніпро, 1989. – С. 399.

7 *Лащук Ю.* Покутська кераміка / Державний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. – Опішне: Українське народознавство, 1998. – С. 31–32.

8 Архіви МГП.

9 *Грабовецький В.* Нариси історії Прикарпаття. У шести томах / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника, кафедра історії України; Івано-Франківська обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців. – Т. I: З найдавніших часів до кінця XV ст. – Івано-Франківськ, 1992. – С. 19.

10 *Васильчук М.* Труді і дні Леопольда Вайгеля // Народний Дім. Науково-теоретичний журнал Коломиїського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. – Коломия, 1994. – Кн. 6. – С. 19–37.

11 *Вакуленко Л. В.* Пам’ятки Підгір’я українських Карпат першої половини I тисячоліття н. е. – Київ: Наукова думка, 1977. – С. 16–22.

12 Там само. – С. 56–57.

поверхнею, рівномірним випалом, темно-сірого, жовтуватого і попелястого кольору. Цих фрагментів кераміки дуже багато, серед них переважає кружальний посуд, що свідчить про розвинене гончарне ремесло. Форма горщиків помірно опуклобока, шийка коротка, вінця профільовані з вигнутим назовні опукло сформованим, косо або горизонтально зрізаним краєм. Декор складають паралельні або хвилясті заглиблені лінії. Крім горщиків, які можна датувати XI–XIII ст., у означеній групі присутні невеликі миски.

У 1970, 1974 та 1977 рр. у Коломії археолог Богдан Томенчук дослідив територію церкви св. Михайла та центральні ділянки міста¹³ – вул. М. Лермонтова (кол. І. Берковича), вул. М. Грушевського (кол. Я. Собеського) та вул. А. Міцкевича (кол. Лілова). Він також дослідив приміські села Голосків, Корнів, Дебеславці, Грушів. Під час цих досліджень були виявлені археологічні пам'ятки бронзової доби, трипільської культури, культури карпатських курганів, ранніх слов'ян, Давньої Русі. Більшість знахідок надійшли до НМНМГП.¹⁴

Рідкісним предметом із цих розкопок, аналоги якого не виявлені, є фрагмент (¼ частина) плаского декоративного тареля (медальйона) діаметром 40 см, товщиною 1 см, із вигнутими догори вінцями, прикрашеного рельєфом і покритого зеленою поливою (рис. 10). Виріб виконаний із глини з домішками дрібнозернистого піску за допомогою дерев'яного штампа.

Таріль декоровано рельєфним зображенням бородатого боярина або воїна в шапці з перами, який тримає алебарду¹⁵. Ця композиція доповнена рослинним орнаментом і оперезана широкою декоративною смугою. На думку доцента кафедри етнології і археології Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Б. Томенчука, цей виріб належить до кін. XII – поч. XIII ст.¹⁶. Можна припустити, що за часів князювання Данила Романовича цей медальйон міг прикрашати покої управителя “коломийської солі” – боярина Доброслава¹⁷. Досвід давньоруських гончарів у створенні центральносиметричних композицій та фігурних зображень¹⁸ після монголо-татарської навали (1237–1241) на деякий час був втрачений. Із кін. XIII ст. почалося відродження гончарного мистецтва: пластичні вирішення ставали біль об'ємними і закругленими, обличчя зображень – більш реалістичними¹⁹ як це можна бачити на свинцевих вислих печатках світської та духовної знаті, знайдених під час розкопок Давнього Галича²⁰. Згідно висновків відомих дослідників старожитностей М. П. Лихачова, Б. О. Рибаківа, Ф. П. Філіна та інших²¹, орнамент на вислих печатках ніс певне смислове навантаження, характерне і для означеного тареля виробу, що є свідченням розвиненого керамічного ремесла.

Коломийське слов'янське городище знаходилося в центрі солеварного виробництва на лівому березі р. Прут, де пролягав Берладський торговий шлях, що з'єднував цей край із Трансильванією, а на сході – із землями східних слов'ян. Завдяки розвитку ремесел та торгівлі, особливо перевезенню солі із Гуцульщини та Покуття на Поділля та Наддніпрянщину, це поселення у IX–XII ст. перетворилося на місто, що отримало назву Коломия²². Численні факти вказують на те, що Коломия на той час була значним виробничим та культурно-торговельним осередком. Це визначало характер і стиль ремісничих виробів цього регіону, зокрема, гончарних.

Традиції гончарства, що виникли у давні часи, ніколи не переривалися. Цьому сприяли як постійна потреба в керамічному посуді, так і наявність на Покутському підгір'ї покладів якісної пластичної глини.

Про розвиток гончарного ремесла Коломії в часи перебування під владою Польщі (1349–1772) писав Л. Вайгель, який навів дані коломийських люстрацій 1572–1627 рр., згідно яких у 1572 р. в місті працювало 10, у 1595 р. – 12²³, у 1627 р. – 7 гончарів, які сплачували місту 15 грошів²⁴.

Коломийські гончарі виготовляли посуд, кахлі та побутові предмети, які в часи Середньовіччя і Нового часу реалізували на торгах і ярмарках Покуття, Поділля та Буковини (рис. 12, 13), робили кахельні печі у будинках міської знаті. Виконуючи феодалну повинність, частину виробів майстри віддавали до Коломийського замку. В 1661 р. у Коломії існував затверджений актом короля Яна Казимира гончарний цех, а 20 червня 1666 р. було прийнято цеховий статут та надано йому певні привілеї²⁵.

Якісні гончарні глини та давні гончарні традиції сприяли вдосконаленню технології виробництва та орнаментики виробів народних майстрів. Коломийські гончарі застосовували такі техніки підполив'яного розпису, як різкування

13 Місце розташування колишнього замку Коломийського замку, яке визначають залишки валів (рис. 8, 9) та назви вулиць Замкова (Замчище), Валова, Гетьманська.

14 *Грбовецький В.* Історія Коломії. З найдавніших часів до початку XX ст. – Коломия: Вік, 1996. – С. 12–13.

15 *Терський С. В.* З історії української зброї XIII–XVIII ст.: сокири-бердиші та алебарди // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – № 528: Держава та армія. – 2005. – С. 16–27 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academia.edu/31708573/Терський_С._В._З_історії_української_зброї_XIII_XVIII_ст._сокири-бердиші_та_алебарди_Вісник_Національного_університету_Львівська_політехніка_.528_Держава_та_армія_.2005_.С._16-27 (дата звернення: 10.04.2019). – Назва з екрана.

16 *Исаевич Я. Д.* Культура Галицко-Вольнської Русі // Вопросы истории. – 1973. – № 1. – С. 92–107.

17 Літопис Руський... – С. 399.

18 *Тищенко О.* Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII–XVIII ст.). – Київ: Либідь, 1992. – С. 48.

19 Там само. – С. 49–50.

20 *Ратич О.* Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР. – Київ: Вид. АН УРСР, 1957. – С. 23.

21 *Німчук В. В.* Давньоруські печатки “дніслово” / З досліджень у галузі спеціальних історичних дисциплін // Український історичний журнал. ISSN 0130–5247. – 1991. – № 3. – С. 34 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/journal/1991/3/5.pdf> (дата звернення: 10.04.2019). – Назва з екрана.

22 *Грбовецький В.* Історія Коломії... – С. 16.

23 *Вайгель Л.* Нарис про місто Коломию // Перекл. з пол. М. Васильчука, М. Кочержук. – Коломия: Вік, 2008. – С. 30.

24 Там само. – С. 16–18.

25 Там само. – С. 38–43.

без наступного розтягування та фляндрування, коли накладені на рідку обливку кольорові смуги розтягували, надаючи їм ускладненого, витонченого декоративного вигляду. Декор виробів складався зі стилізованих рослинно-геометричних мотивів, утворених крапками, колами, хвилястими лініями, меандрами на чіткому контрасті коричневої та зеленої полив на білому тлі або білої й зеленої – на коричневому. Такі орнаменти символізували стилізоване “дерево життя”, сонячні та громові знаки, хрести, воду тощо.

Наприкін. XIX ст., у австро-угорський період, коломийське гончарство почало занепадати. Певним чином ситуацію врятувало відкриття в Коломиї в 1876 р. гончарної школи²⁶, яка припинила діяльність у роки Першої світової війни²⁷. Завданням цього навчального закладу було плекання народних традицій Покуття та Гуцульщини, зокрема відомого косівського майстра О. Бахматюка (1820–1882).

Коломийська гончарна школа була осередком виготовлення декоративної кераміки: ваз, свічників, тарелів, плитки, кахлів, дрібної пластики, архітектурних панно тощо. Деякі випускники школи працювали на теренах Галичини, інші виїхали в центральні та східні райони України, де зробили внесок у розвиток української художньої кераміки, відтворюючи у своїх виробках коломийські гончарні традиції²⁸.

Керамологічне зібрання коломийської художньої кераміки НМНМГП, що налічує понад тисячу творів, представлене виробами народних майстрів, творами випускників Коломийської гончарної школи та сучасних мистців.

Традиції народного гончарства в Коломиї продовжують Заслужена майстриня народної творчості України Н. Никорович-Кахнікевич, її син С. Никорович, сестра М. Кахнікевич та професійна майстриня, членкиня Національної спілки народних майстрів М. Лобурак.

Україна зберігає і шанує надбання народного мистецтва, зокрема гончарства. Виявлені археологами керамічні вироби та зібрання художньої кераміки НМНМГП є важливими історичними джерелами про господарський та соціальний устрій Коломийщини, торговельні шляхи, рівень технічних та культурних досягнень. Багатий керамічний матеріал свідчить про те, що Коломия була і є значним гончарним центром Галичини.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Архіви Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського (МГП).
2. *Вайгель Л.* Нарис про місто Коломию // Перекл. з пол. М. Васильчука, М. Кочержук. – Коломия: Вік, 2008. – 120 с.
3. *Вакулєнко Л. В.* Пам'ятки Підгір'я українських Карпат першої половини I тисячоліття н. е. – Київ: Наукова думка, 1977. – 144 с.
4. *Васильчук М.* Труди і дні Леопольда Вайгеля // Народний Дім. Науково-теоретичний журнал Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. – Коломия, 1994. – Кн. 6. – С. 19–37.
5. *Грбовецький В. В.* Нариси історії Прикарпаття. У шести томах / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника, кафедра історії України; Івано-Франківська обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців. – Т. 1: З найдавніших часів до кінця XV ст. – Івано-Франківськ, 1992. – 182 с.
6. *Грбовецький В.* Історія Коломиї. З найдавніших часів до початку XX ст. – Коломия: Вік, 1996. – 174 с.
7. 3 історії західноукраїнських земель: збірник статей / Відп. ред. І. П. Крип'якевич. – Вип. 2. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1957. – 195 с.
8. *Исаевич Я. Д.* Культура Галицко-Волынской Руси // Вопросы истории. – 1973. – № 1. – С. 92–107.
9. *Лацук Ю.* Покутська кераміка / Державний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. – Опішне: Українське народознавство, 1998. – 160 с.
10. Літопис Руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; відп. ред. О. В. Мишанич. – Київ: Дніпро, 1989. – 591 с.
11. *Марченко М. І.* Історія української культури: з найдавніших часів до середини XVII ст. – Київ: Радянська школа, 1961. – 284 с.
12. *Німчук В. В.* Давньоруські печатки “дніслово” / З досліджень у галузі спеціальних історичних дисциплін // Український історичний журнал. ISSN 0130–5247. – 1991. – № 3. – С. 34 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/journal/1991/3/5.pdf> (дата звернення: 10.04.2019). – Назва з екрана.
13. *Нога О.* Проект пам'ятника І. Левинському. – Львів: Українські технології, 1997. – 327 с.
14. *Ратич О.* Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР. – Київ: Вид. АН УРСР, 1957. – 96 с.
15. *Січинський В.* Чужинці про Україну. – Львів: Світ, 1991. – 92 с.
16. *Терський С. В.* З історії української зброї XIII–XVIII ст.: сокири-бердиші та алебарди // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – № 528: Держава та армія. – 2005. – С. 16–27 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academia.edu/31708573/Терський_С._В._З_історії_української_зброї_XIII_XVIII_ст._сокири-бердиші_та_алебарди_Вісник_Національного_університету_Львівська_політехніка_.528_Держава_та_армія.2005.С.16-27 (дата звернення: 10.04.2019). – Назва з екрана.
17. *Тищенко О.* Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII–XVIII ст.). – Київ: Либідь, 1992. – 192 с.
18. *Bilans uśiowań i wyników* // Rękodzielnik: organ Instytutu Technologicznego Lwowskiej Izby Handlowej i Przemysłowej

26 *Mardyrosiewicz B.* Szkołagarncarska w Kołomyi // Świat. Dwutygodnik ilustrowany. – Rocznik Czwarty. – Kraków, 1891. – S. 328.

27 *Bilans uśiowań i wyników* // Rękodzielnik: organ Instytutu Technologicznego Lwowskiej Izby Handlowej i Przemysłowej i Związku Stowarzyszeń Przemysłowych (Izby Stowarzyszeń Rękodzielniczych) we Lwowie. – 1912. – № 1. – S. 2.

28 *Нога О.* Проект пам'ятника І. Левинському. – Львів: Українські технології, 1997. – С. 154.

i Związku Stowarzyszeń Przemysłowych (Izby Stowarzyszeń Rękodzielniczych) we Lwowie. – 1912. – N 1. – S. 2.

19. *Mardyrosiewicz B.* Szkoła garncarska w Kołomyi // Świat. Dwutygodnik ilustrowany. – Roczник Czwarty. – Kraków, 1891. – S. 325–334.

REFERENCES

1. Arkhivny Natsionalnoho muzeiu narodnoho mystetstva Hutsulshchyny ta Pokuttia imeni Y. Kobrynskoho (MHP).
2. *Vaygel L.* Narys pro misto Kolomyiu // Perekl. z polskoi M. Vasylchuka, M. Kocherzhuk. – Kolomyia: Vik, 2008. – 120 s.
3. *Vakulenko L. V.* Pamyatky Pidhirya ukrainskykh Karpat pershoi polovyny 1 tysyacholittya n. e. – Kyiv: Naukova dumka, 1977. – 144 s.
4. *Vasylchuk M.* Trudy i dni Leopolda Vaygelya // Narodnyi Dim. Naukovo-teoretychnyi zhurnal Kolomyiskoho muzeiu narodnoho mystetstva Hutsulshchyny ta Pokuttia imeni Y. Kobrynskoho. – Kolomyia, 1994. – Kn. 6. – S. 19–37.
5. *Grabovetskyi V. V.* Narysy istorii Prykarpattya. U shesty tomakh / Prykarpatskyi universytet im. V. Stefanyka, kafedra istorii Ukrainy; Ivano-Frankivska oblasna orhanizatsiya Vseukrainskoi spilky kraeznavtsiv. – T. 1: Z naydavnishykh chasiv do kintsya 15 st. – Ivano-Frankivsk, 1992. – 182 s.
6. *Grabovetskyi V.* Istorija Kolomyi. Z naydavnishykh chasiv do pochatku 20 st. – Kolomyia: Vik, 1996. – 174 s.
7. Z istorii zakhidnoukrainskykh zemel: zbirnyk statey / Vidp. red. I. P. Krypyakevych. – Vyp. 2. – Kyiv: Vyd-vo AN URSSR, 1957. – 195 s.
8. *Isayevych Ya. D.* Kultura Galytsko-Volynskoi Rusi // Voprosy istorii. – 1973. – № 1. – S. 92–107.
9. *Lashuk Yu.* Pokutska keramika / Derzhavnyi muzey-zapovidnyk ukrainskoho honcharstva v Opishnomu. – Opishne: Ukrainske narodoznavstvo, 1998. – 160 s.
10. Litopys Ruskyi / Per. z davniorus. L. Ye. Makhnovtsya; vidp. red O. V. Myshanych. – Kyiv: Dnipro, 1989. – 591 s.
11. *Marchenko M. I.* Istorija ukrainskoi kultury: z naydavnishykh chasiv do seredyny 17 st. – Kyiv: Radyanska shkola, 1961. – 284 s.
12. *Nimchuk V. V.* Davn`orus`ki pechatky` “dnislovo” / Z doslidzhen` u galuzi special`ny`x istoriy`chny`x dy`scy`plin // Ukrayins`ky`j istoriy`chny`j zhurnal. ISSN 0130–5247. – 1991. – # 3. – S. 34 / [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu: <http://history.org.ua/JournALL/journal/1991/3/5.pdf> (data zvernennya: 10.04.2019). – Nazva z ekrana.
13. *Noga O.* Proekt pamyatnyka I. Levynskomu. – Lviv: Ukrainski tekhnolohii, 1997. – 327 s.
14. *Ratysh O.* Drevnioruski arkhelohichni pamyatky na terytorii zakhidnykh oblastey URSSR. – Kyiv: Vyd. AN URSSR, 1957. – 96 s.
15. *Sichynskyi V.* Chuzhyntsi pro Ukrainu. – Lviv: Svit, 1991. – 92 s.
16. *Ters`ky`j S. V.* Z istoriyi ukrajins`koyi zbroyi XIII–XVIII ct.: soky`ry`-berdy`shi ta alebardy` // Visny`k Nacional`nogo universy`tetu “L`vivs`ka politexnika”. – # 528: Derzhava ta armiya. – 2005. – S. 16–27 / [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu: https://www.academia.edu/31708573/Ters`ky`j_S._V._Z_istoriyi_ukrajins`koyi_zbroyi_XIII_XVIII_ct._soky`ry`-berdy`shi_ta_alebardy`_Visny`k_Nacional`nogo_universy`tetu_L`vivs`ka_politenika_.528_Derzhava_ta_armiya.2005._S._16-27 (data zvernennya: 10.04.2019). – Nazva z ekrana.
17. *Tyshchenko O.* Istorija dekoratyvno-prykladnoho mystetstva Ukrainy (13–18 st.). – Kyiv: Lybid, 1992. – 192 s.
18. Bilans usilowań i wyników // Rękodzielnik: organ Instytutu Technologicznego Lwowskiej Izby Handlowej i Przemysłowej i Związku Stowarzyszeń Przemysłowych (Izby Stowarzyszeń Rękodzielniczych) we Lwowie. – 1912. – № 1. – S. 2.
19. *Mardyrosiewicz B.* Szkoła garncarska w Kołomyi // Świat. Dwutygodnik ilustrowany. – Roczник Czwarty. – Kraków, 1891. – S. 325–334.

Перелік ілюстрацій:

- Рис. 1. Фігурка жінки. Трипільська археологічна культура. 2 100–1 700 pp. до н. е.
- Рис. 2. Фігурка жінки. Трипільська археологічна культура. 2 100–1 700 pp. до н. е.
- Рис. 3. Фігурка баранчика. Трипільська археологічна культура. 2 100–1 700 pp. до н. е.
- Рис. 4. Прясельця-грузила. Розкопки 1934–1936 pp.
- Рис. 5. Прясельця-грузила. Розкопки 1934–1936 pp.
- Рис. 6. Фрагменти посуду.
- Рис. 7. Посудина.
- Рис. 8. Залишки міських оборонних валів (вул. Замкова).
- Рис. 9. Реконструкція Коломийського замку з джерел проф. Володимира Грабовецького. Худ. Мирослав Гаталевич.
- Рис. 10. Фрагмент декоративного тареля XII ст. Розкопки 1977 р., Коломия.
- Рис. 11. Посудина XI–XII ст. Розкопки в урочищі Царина 1972–1973 pp.
- Рис. 12. Люльки. XVII–XVIII ст.
- Рис. 13. Посудина. Трипільська археологічна культура. 2 100–1 700 pp. до н. е.

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

Рис. 8

Коломицький замок. Реконструкція за описом джерел проф. В. Грабовецького. Худ. Мирослав Гаталевич.

Рис. 9

Рис. 12

Рис. 10

Рис. 11

Рис. 13